

Tomasz Młynarski

radca prawny w Biurze Rzecznika Ubezpieczonych

Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej notariuszy

Notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności notarialnych, a więc takich, którym strony są obowiązane lub pragną nadać formę notarialną. Warto nadmienić, iż zgodnie z [prawem o notariacie](#) notariusz dokonuje następujących czynności:

- 1) sporządza akty notarialne;
- 2) sporządza akty poświadczenia dziedziczenia;
- 3) sporządza poświadczenia;
- 4) doręcza oświadczenia;
- 5) spisuje protokoły;
- 6) sporządza protesty weksli i czeków;
- 7) przyjmuje na przechowanie pieniądze, papiery wartościowe, dokumenty oraz dane na nośniku informatycznym;
- 8) sporządza wypisy, odpisy i wyciągi dokumentów;
- 9) sporządza, na żądanie stron, projekty aktów, oświadczeń i innych dokumentów;
- 10) sporządza inne czynności wynikające z odrębnych przepisów.

Ubezpieczenie OC notariuszy w świetle obowiązujących regulacji prawnych

Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej notariuszy zalicza się do kategorii ubezpieczeń obowiązkowych, o których mowa w [ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych](#), a zatem mają do niego zastosowanie przepisy ogólne zawarte w tej ustawie. Dlatego też ubezpieczenie to obejmuje odpowiedzialność cywilną ubezpieczonego za szkody wyrządzone czynem niedozwolonym oraz wynikłe z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (art. 9 ust. 1 ustawy), przy czym szkody te muszą być następstwem zdarzenia, które miało miejsce w okresie ubezpieczenia (art. 9a). Ubezpieczeniem jest objęta odpowiedzialność cywilna ubezpieczonych za szkody

wyrządzone przy wykonywaniu zawodu, nawet jeśli zostały one wyrządzone w wyniku rażącego niedbalstwa ubezpieczonego lub osób, za które ponosi on odpowiedzialność (art. 11 ust. 1 i 2).

Szczegółowy zakres obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej notariuszy za szkody wyrządzone przy wykonywaniu wymienionych czynności, a także termin powstania obowiązku ubezpieczenia oraz minimalną sumę gwarancyjną określa [rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej notariuszy](#). Stosownie do jego treści ubezpieczeniem OC jest objęta odpowiedzialność cywilna notariusza za szkody wyrządzone w następstwie działania lub zaniechania ubezpieczonego, w okresie trwania ochrony ubezpieczeniowej, podczas wykonywania czynności notarialnych. Ubezpieczenie to nie obejmuje następujących szkód:

1) polegających na uszkodzeniu, zniszczeniu lub utracie mienia, wyrządzonych przez ubezpieczonego małżonkowi, wstępnemu, zstępniemu, rodzeństwu, a także powinowatemu w tej samej linii lub stopniu, osobie pozostającej w stosunku przysposobienia oraz jej małżonkowi, jak również osobie, z którą ubezpieczony pozostaje we wspólnym pożyciu, lub innemu ubezpieczonemu będącemu współnikiem;

2) wyrządzonych przez ubezpieczonego po skreśleniu z listy notariuszy, a także w okresie zawieszenia prawa do wykonywania zawodu, chyba że szkoda jest następstwem wykonywania zawodu przed skreśleniem lub zawieszeniem;

3) powstałych wskutek działań wojennych, stanu wojennego, rozruchów i zamieszek, a także aktów terroru.

Co istotne, strony umowy ubezpieczenia nie mogą w żaden sposób ograniczyć odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w stosunku do regulacji zawartej w rozporządzeniu.

Obowiązek ubezpieczenia OC powstaje nie później niż w dniu poprzedzającym dzień dokonania pierwszej czynności notarialnej. Minimalna suma gwarancyjna została ustalona jako równowartość w złotych 50 tys. euro, która to kwota jest ustalana przy zastosowaniu średniego kursu euro ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski po raz pierwszy w roku, w którym umowa ubezpieczenia została zawarta.

Ubezpieczenie OC notariuszy w świetle praktyki rynkowej

W przypadku adwokatów i radców prawnych to ich samorzędy zawodowe, korzystając z możliwości przewidzianej w art. 808 k.c., zawierają umowy grupowego

ubezpieczenia na rzecz swoich członków. W odniesieniu natomiast do notariuszy samorząd zawodowy zdecydował się na odmienne rozwiązanie. Krajowa Rada Notarialna uzgodniła bowiem z Powszechnym Zakładem Ubezpieczeń S.A. specjalny program ubezpieczeniowy dla notariuszy, którzy mogą skorzystać z oferty ubezpieczenia OC obowiązkowego i dobrowolnego oraz ubezpieczenia od strat finansowych w związku z pełnieniem funkcji płatnika świadczeń publicznych.

Program ten przewiduje m.in. rozszerzenie odpowiedzialności cywilnej notariuszy o szkody wyrządzone umyślnie przez pracowników i inne osoby, za które odpowiada ubezpieczony, rezygnację z możliwości dochodzenia roszczeń regresowych z tytułu szkód wyrządzonych na skutek rażącego niedbalstwa oraz zwrot ubezpieczonemu określonych kosztów postępowania przedsądowego i cywilnego, kosztów obrony w postępowaniu karnym, kosztów opinii biegłych i rzeczoznawców, a także uzasadnionych kosztów poniesionych w celu zapobieżenia zwiększeniu szkody. Minimalna suma gwarancyjna zgodna jest z rozporządzeniem, jednak notariusz może również zawrzeć umowę przewidującą znacznie wyższy poziom ochrony. Po stronie ubezpieczonych notariuszy przewidziano m.in. obowiązek zawiadomienia ubezpieczyciela w terminie 14 dni o roszczeniu otrzymanym od osoby poszkodowanej.

Odpowiedzialność odszkodowawcza notariuszy w świetle orzecznictwa sądów

Odpowiedzialność ubezpieczyciela ma w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej charakter akcesoryjny, co oznacza, że ponosi on odpowiedzialność tylko wtedy i w takim zakresie, w jakim odpowiedzialność za szkodę ponosi ubezpieczony. Stosownie zaś do art. 49 prawa o notariacie notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnych na zasadach określonych w kodeksie cywilnym, z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności.

Dla poszkodowanych znacznie korzystniejszym rozwiązaniem jest przyjęcie, że notariusz za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności notarialnych ponosi odpowiedzialność według reżimu kontraktowego. Nie jest wówczas konieczne udowodnienie, iż zachowanie notariusza miało charakter zawiniony, gdyż odpowiada on także za działania i zaniechania osób, z których pomocą zobowiązanie wykonuje, jak też osób, którym wykonanie zobowiązania powierza. Natomiast ciężar udowodnienia tego, że

nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi, spoczywałby na zakładzie ubezpieczeń.

Na potwierdzenie takiego stanowiska przywołać można korzystne z tego punktu widzenia orzeczenia sądów: [wyrok SA w Warszawie z dnia 17 grudnia 1998 r., sygn. akt I ACa 697/98](#), [wyrok SA w Warszawie z dnia 15 lutego 2006 r., sygn. akt I ACa 897/05](#), [wyrok SA w Łodzi z dnia 11 stycznia 2013 r., sygn. akt I ACa 995/12](#), a także [uchwałę SN z dnia 23 września 2009 r., sygn. akt I KZP 7/09](#).

Dotychczasowe doświadczenia Rzecznika Ubezpieczonych wskazują jednak, iż ubezpieczyciel odpowiadający za szkody wyrządzone przez notariuszy broni stanowiska o deliktowym charakterze ich odpowiedzialności cywilnej, powołując się na aktualną linię orzeczniczą Izby Cywilnej Sądu Najwyższego ([wyrok SN z dnia 12 czerwca 2002 r., sygn. akt III CKN 694/00](#), [wyrok SN z dnia 5 lutego 2004 r., sygn. akt III CK 271/02](#), [wyrok SN z dnia 9 maja 2008 r., sygn. akt III CSK 366/07](#) oraz [wyrok SN z dnia 26 lipca 2012 r., sygn. akt II CSK 750/11](#)).

Nie podejmując się w tym miejscu rozstrzygnięcia tego problemu, chciałbym zwrócić uwagę, że skutkiem tak daleko idącej rozbieżności orzecznictwa jest praktyczna konieczność podjęcia się przez poszkodowanego, który zdecydował się na wytoczenie powództwa o naprawienie szkody, próby udowodnienia m.in. winy notariusza – choćby z ostrożności procesowej. Nawet jednak przy takim ujęciu tego problemu warto przytoczyć fragment uzasadnienia jednego z orzeczeń Sądu Najwyższego, w którym przyjęto odpowiedzialność w reżimie deliktowym: „Podstawowe obowiązki notariusza wypływają wprost z zasad porządku prawnego i wiążą go w jednakiej mierze zarówno względem jego klienta, jak i osoby trzeciej. Ustawa zobowiązuje notariusza do zachowania przy wykonywaniu tych obowiązków »szczególnej staranności« (art. 49 pr. not.). Naruszenie ich musi być wprawdzie zawinione (art. 415 k.c.), jednakże zważywszy na abstrakcyjną ocenę niedbalstwa (art. 355 § 1 k.c.) oraz zawodowy charakter działalności notariusza (art. 355 § 2 k.c.), sam fakt ich naruszenia przesądza z reguły o winie, co najmniej w postaci niedbalstwa” ([wyrok SN z dnia 12 czerwca 2002 r., sygn. akt III CKN 694/00](#)).

Obowiązek odszkodowawczy powstaje po stronie notariusza przede wszystkim wówczas, gdy dokonał on **nieważnej czynności notarialnej**, w tym sporządził nieważny akt notarialny, a to z kolei spowodowało uszczerbek majątkowy u strony tej czynności. Notariusz odpowiada wobec klientów także wówczas, gdy sporządził umowę zgodnie z ich

zyczeniem, choć stosownie do brzmienia art. 81 prawa o notariacie powinien był odmówić jej sporządzenia jako sprzecznej z prawem ([wyrok SN z dnia 5 lutego 2004 r., sygn. akt III CK 271/02](#)). Sprzeczność z prawem oznacza przy tym również sprzeczność z zasadami współżycia społecznego, dlatego też notariusz powinien odmówić dokonania czynności notarialnej, jeżeli sprzeczność taka wynika z treści zamierzonej czynności notarialnej lub z okoliczności jej towarzyszących ([uchwała SN z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 82/13](#)).

Odpowiedzialność odszkodowawcza notariusza wiąże się nie tylko z nieważnością aktu notarialnego. Zgodnie z art. 80 § 2 prawa o notariacie notariusz przy wykonywaniu czynności notarialnych obowiązany jest czuwać nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta powodować może skutki prawne. Z kolei na podstawie art. 80 § 3 tej ustawy notariusz jest obowiązany udzielać stronom niezbędnych wyjaśnień, dotyczących wykonywanej czynności notarialnej. Obowiązek ten występuje na wszystkich etapach czynności notarialnej i przyjąć może postać wyjaśnień, ostrzeżenia lub rady w zakresie prawnych aspektów czynności, jej uwarunkowań i skutków. Realizując obowiązek szczególnej staranności zawodowej, notariusz, czerpiąc wiedzę nie tylko z doświadczenia zawodowego, powinien dostosowywać swoje działania do potrzeb konkretnego zdarzenia ([wyrok SA w Poznaniu z dnia 9 kwietnia 2002 r., sygn. akt I ACa 1317/01](#)). Obowiązek notariusza udzielania stronom niezbędnych wyjaśnień obejmuje wyjaśnienie wszystkich skutków, jakie czynność notarialna będzie wywierała pośrednio i bezpośrednio, a więc również w zakresie istnienia obowiązku podatkowego ([wyrok SN z dnia 23 sierpnia 2003 r., sygn. akt III CKN 500/01](#)).

Przyjmuje się także, że jeśli notariusz zapewni klienta o stanie rzeczy niezgodnym z treściami wpisów do księgi wieczystej lub ze złożonymi wnioskami, nie zachowuje należytej staranności i w efekcie ponosi odpowiedzialność za szkodę ([wyrok SN z dnia 17 maja 2002 r., sygn. akt I CKN 1157/00](#)).

Staranność zawodowa, poparta odpowiednim wykształceniem i fachowym przygotowaniem, odnosi się również do analizy oświadczeń wiedzy stron transakcji, o ile dotyczą rzeczy istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa i ryzyka transakcji oraz analizy stanu prawnego nieruchomości w kontekście wpisów i wzmianek o wpisach w księdze wieczystej, tak by zapewnić stronom należyte pouczenia i zapewnić w miarę możliwości najpełniejszą ochronę ich interesów. Dla oceny odpowiedzialności notariusza decydujące

jest zaś to, czy wyeliminował on niebezpieczeństwo dokonania wadliwej czynności notarialnej ([wyrok SA w Łodzi z dnia 9 października 2014 r., sygn. akt I ACa 241/14](#)).

Natomiast o odpowiedzialności notariusza w przypadku błędu co do prawa można mówić tylko wtedy, gdy wykazał on brak znajomości jasnego i niewątpliwego przepisu prawa, a nie wówczas, gdy mylnie zinterpretował przepis ustawy, co do którego istnieją różne zapatrywania prawne ([wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lipca 2013 r., sygn. akt V ACa 253/13](#)).